

Feltétel nélküli alapjövedelem és nemnövekedés

SZERZŐK: Gébert Judit, egyetemi adjunktus, Szegedi Tudományegyetem /
Tózsér János, tudományos főmunkatárs, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, ELTE Filozófia Intézet

Jelen írásunkban azt vizsgáljuk meg, hogy milyen viszony áll fenn két jelentős társadalmi változással járó, a társadalmi igazságosságot egyaránt előmozdítani szándékozó elképzelés, a feltétel nélküli alapjövedelem és a nemnövekedés koncepciója között. Összeegyeztethetők-e egymással, vagy sem?

A feltétel nélküli alapjövedelem (FNA) olyan, a politikai közösség által rendszeresen fizetett jövedelem, amelyre a közösség minden tagja egyéni alapon és feltétel nélkül jogosult. E koncepció hívei szerint az FNA bevezetése azért volna üdvös, mert nagymértékben csökkentené a mélyszegénységet, a szegregált csoportok kiszolgáltatottságát, ugyanakkor növelné a munkavállaló munkáltatóval szembeni alkupozícióját, a munkavállalásra való hajlandóságot, a politikai életben való részvétel lehetőségét és az egyén szabadságát. Mérsékelné a bürokráciát, mert az FNA kiváltaná a legtöbb szociális juttatást, bevezetésével a társadalom elismerné, hogy azok is hasznos/értékes tagjai a politikai közösségnek, akik történetesen nem vállalnak fizető munkát, de gyereket nevelnek, családtagot ápolnak, háztartást vezetnek, kiskertet művelnek, stb.

A nemnövekedés koncepciója olyan társadalmi és gazdasági berendezkedést javasol, amelyben a nagyobb jólét a gazdaság folyamatos növekedése nélkül valósul meg. E koncepció hívei úgy gondolják, hogy a gazdasági növekedésre való szüntelen törekvés számos társadalmi és környezeti probléma forrása [például a társadalmi egyenlőtlenségek növekedéséhez, a környezet pusztításához és a társadalmi bizonytalansághoz], így a gazdasági növekedés visszafogásával e problémák mérsékelhetők.

A nemnövekedés szakirodalma a gazdasági növekedés visszafogására többféle eszközt is ajánl: a fogyasztási igényeink visszaszorítását [a mennyiség helyett a minőségre való áttérést], a helyi ellátási rendszerek előtérbe helyezését, újrahajósítást és újrafeldolgozást, helyi pénzek bevezetését.

A fenti meghatározásokból jól látható: nem ugyanabban a dimenzióban mozog a két elképzelés. Míg az FNA alapvetően konkrét gazdaságpolitikai eszköz, addig a nemnövekedés elsősorban a gazdasági növekedés folyamatával való szembenállás ideológiája. Míg az FNA nem érinti az egyének életmódját, addig a nemnövekedés fenntarthatóbb, szerényebb életmódot ír elő. Míg az FNA semmilyen korlátot nem állít a termelés elé, és nem segíti elő a lokalizációt, addig a nemnövekedés a termelés környezeti hatásainak átgondolására és a helyi ellátási láncok előtérbe helyezésére szólít fel.

Ráadásul prima facie a két elképzelés összeegyeztethetetlen egymással. Miközben ugyanis az FNA koncepciója feltételez bizonyos szintű gazdasági növekedést, addig a nemnövekedés éppen ennek a visszafogását tűzi ki célul. Vagy míg az FNA koncepciója – mivel az adókból származó pénz újraosztását szorgalmazza – remekül illeszkedik a jelenlegi globális pénzrendszerhez, addig a nemnövekedés ennek a felszámolására törekszik.

A felsorolt [elég nyilvánvaló] különbségek és ellentétek dacára megítélésünk szerint a két elképzelés távlati víziója a politikai közösség jövőjéről és annak működéséről igencsak hasonló.

Először is mindkét elképzelés a társadalmi igazságosság előmozdítását tartja szem előtt, vagyis abból a meggyőződésből táplálkozik, hogy a jelenlegi berendezkedés igazságtalan.

Másodszor: mindkét koncepció csökkentené az egyén kiszolgáltatottságát a munkapiac intézményével szemben. Meg akarja szüntetni azt a kényszert, hogy az egyénnek a megélhetése érdekében mindenképpen jövedelemszerző munkát kelljen vállalnia, akármilyen is annak a munkának a természete.

Harmadszor – s egyesek ezt tartják a fenntarthatatlan gazdasági növekedés legfőbb mozgatórugójának – az egyén a megélhetése érdekében kénytelen belépni ebbe a rendszerbe, így akarva-akaratlan a gazdasági növekedés előmozdítójává válik. Ezzel szemben mindkét koncepció azt vízionálja, hogy az egyén szabadon dönt arról, kilép-e vagy sem a gazdasági növekedés mókuskerekéből. S könnyű belátni: ha egyesek kimaradnak

a fizetett munkaerőpiacról, az lassíthatja a gazdaságot.

Negyedszer: mindkét koncepcióból a munka fogalmának újragondolása és átértékelése következik. Nevezetesen: nemcsak annak a munkának van társadalmi értéke, amelyért a piac hajlandó fizetni, hanem egy sor más tevékenységnek is. Ilyen a művészet, a gyereknevelés, az idősek ápolása, és még sorolhatnánk. Előtérbe kerülhetnek továbbá a részmunkaidős, rugalmas foglalkoztatási formák, hiszen a fizetett munka szűkös erőforrás, amelyből nem feltétlenül jut mindenkinek.